

**بررسی اصول و قواعد حقوقی حاکم بر
قراردادهای نفتی
جمهوری اسلامی ایران**

با دیباچه دکتر معرفت حق

حقوقدان بین‌المللی و قاضی دادگاه بین‌المللی کیفری لاهه

مؤلفان:

دکتر عبدالواحد قادری

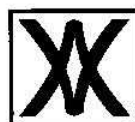
دکتر علی محمدی

احسان شریف آرا

اوین قادری

عنوان و نام پدیدآور	بررسی اصول و قواعد حقوقی حاکم بر قراردادهای نفتی
مشخصات نشر	جمهوری اسلامی ایران
مشخصات ظاهری	تهران: کتاب آوا، ۱۳۹۴
شابک	۳۷۰ ص.
وضعیت فهرست نویسی	۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۱۱۳-۰
یادداشت	فیهای مختصر
یادداشت	این مدرک در آدرس http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است.
	نویسندگان: عبدالواحد قادری، علی محمدی، احسان شریف آرا،
	اوین قادری
شماره کتابشناسی ملی	۲۷۳۰۹۱۹

بررسی اصول و قواعد حقوقی حاکم بر قراردادهای نفتی جمهوری اسلامی ایران

انتشارات کتاب آوا

مؤلفان	دکتر عبدالواحد قادری، دکتر علی محمدی، احسان شریف آرا، اوین قادری
ناشر	کتاب آوا
صفحه آرای و طراحی جلد	میم گرافیک
چاپ و صحافی	طیف نگار
نوبت چاپ	اول ۱۳۹۴
شمارگان	۱۰۰۰ نسخه
قیمت	۱۹۰,۰۰۰ ریال
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۱۱۳-۰

نشانی دفتر مرکزی: انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، بن بست حقیقت، پلاک ۴، طبقه ۲، واحد ۴
شماره‌های تماس: ۶۶۹۷۴۴۴۵ | ۶۶۹۷۴۱۳۰ | ۶۶۴۰۷۹۹۳ | دورنگار: ۶۶۴۶۱۱۵۸

www.avabook.com

avabook_kazemi@yahoo.com

فروشگاه کتاب آوا: اسلام شهر، خیابان صیاد شیرازی، روبروی دانشگاه آزاد اسلامی، جنب دادگستری

تلفن: ۵۶۳۵۴۴۵۱

کلیه حقوق این اثر برای مؤلف محفوظ است.
هرگونه کپی برداری و تهیه جزوه از متن کتاب، استفاده از طرح روی جلد و عنوان کتاب جرم است و متخلفان طبق قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند

فهرست مطالب

۱۵	دیباچه دکتر معرفت حق
۱۷	پیشگفتار
۱۹	مقدمه
۲۱	عوامل تأثیرگذار بر شکل‌گیری حقوق نفت
۲۱	۱- عوامل فنی
۲۱	۲- عوامل اقتصادی
۲۲	۳- عوامل سیاسی بین‌المللی
۲۲	۴- قانون نفت
۲۳	۵- اعتبار ملی
۲۳	عملیات نفتی
۲۳	الف) عملیات بالادستی نفت و گاز
۲۴	الف- اکتشاف
۲۴	ب- توسعه
۲۵	ج- بهره‌برداری
۲۵	بررسی اصول و قواعد مشترک در قراردادهای بالادستی صنعت نفت
۲۷	تمایزات انواع قراردادهای بالادستی صنعت نفت
۳۲	ب) عملیات پایین دستی نفت و گاز
۳۵	سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در عملیات نفتی
۳۷	قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی
۳۹	قراردادهای نفتی بین‌المللی
۴۰	اهداف قانون برنامه پنجم توسعه
۴۳	شرایط کلی و قانونی قراردادهای نفتی
۴۴	ارتباط حقوق نفت و حقوق قراردادها

- مالکیت منابع نفتی در ایران..... ۴۵
- اصل آزادی قراردادی (حاکمیت اراده)..... ۴۶
- انتقادات وارده بر اصل آزادی قراردادی..... ۴۶
- اصل حسن نیت..... ۴۷
- اصل اعتماد و محرمانه بودن اطلاعات..... ۴۸
- اصل نسبیت قراردادی..... ۴۹
- اصل لزوم قراردادی..... ۵۰
- اصل لزوم جلب سرمایه‌گذاری خارجی در صنعت نفت و گاز..... ۵۱
- عوامل مؤثر در انتخاب نوع قرارداد نفتی..... ۵۱
- الف) عوامل داخلی..... ۵۲
- ب) عوامل بین‌المللی..... ۵۲
- وضعیت مخازن مشترک ایران و همسایگان از منظر حقوق بین‌الملل**..... ۵۳
- الف) مبنا و منشأ اختلافات..... ۵۵
- ب) رابطه ایران با دولت‌های جنوبی خلیج فارس..... ۶۰
- ج) آخرین اقدامات بین‌المللی برای تدوین قواعد مربوط به بهره‌برداری از منابع طبیعی مشترک..... ۶۱
- مبادین مشترک و موضع حقوق بین‌الملل..... ۶۵
- الف) اشکال توسعه مشترک..... ۶۶
- ۱- مدل یک دولتی..... ۶۶
- ۲- مدل سیستم اجباری مشارکت انتفاعی..... ۶۷
- ۳- مدل مقام مشترک..... ۶۷
- ب) اعمال اصل همکاری و بررسی میزان برداشت..... ۶۸
- ج) مفهوم همکاری و منع اقدامات یک‌جانبه در بهره‌برداری..... ۷۰
- حقوق و نظام مربوط به استخراج و بهره‌برداری..... ۷۱
- منابع حقوقی حاکم بر قراردادهای نفتی..... ۷۵
- ۱- قانون اساسی: اصول ۴۴-۴۵ و ۸۱..... ۷۵
- ۲- قانون ۱۳۳۳..... ۷۵
- ۳- قانون نفت مصوب ۱۳۳۶..... ۷۶
- ۴- قانون نفت مصوب ۱۳۵۳..... ۷۶
- ۵- قانون نفت مصوب ۱۳۶۶..... ۷۷
- ۶- قانون مدنی: مواد (۹۶۸-۹۶۹-۹۷۴-۹۷۵-۲۱۰ الی ۲۳۱ و ۲۴۳ و ۱۲۴۰ و ۱۲۴۱)..... ۸۰

۷- سایر مقررات داخلی حاکم بر قراردادهای نفتی.....	۸۰
۸- قوانین، کنوانسیون‌ها و معاهدات بین‌المللی حاکم بر قراردادهای نفتی.....	۸۵
تحلیلی از انگیزه‌های طرفین در انعقاد انواع قراردادهای نفتی.....	۸۷
اصول حقوقی حاکم بر قراردادهای بین‌المللی نفتی.....	۸۹
اصل حاکمیت دولت میزبان بر منابع طبیعی و گسترش آن.....	۹۰
ارتباط اصل حاکمیت بر منابع طبیعی و شرط ثبات در قراردادهای نفتی.....	۹۰
رابطه اصل حاکمیت بر منابع طبیعی و معاهدات سرمایه‌گذاری.....	۹۱
ماهیت قراردادهای نفتی.....	۹۲
انواع قراردادهای نفتی ایران.....	۹۳
۱- قراردادهای امتیازی.....	۹۳
سیستم حقوقی امتیازی بر دو گونه است.....	۹۴
چگونگی درآمد دولت میزبان از قراردادهای امتیازی.....	۹۶
۱- پذیره.....	۹۶
۲- حق‌الارض.....	۹۷
۳- بهره مالکانه.....	۹۸
۴- مالیات.....	۹۸
سابقه‌ی قراردادهای امتیازی در تاریخ حقوق نفت ایران.....	۹۹
۱- امتیاز رویتر ۱۲۵۱.....	۹۹
۲- امتیاز هوتز ۱۲۶۲.....	۱۰۰
۳- امتیاز خوشتاریا ۱۲۷۴.....	۱۰۱
۴- امتیاز دارسی ۱۲۸۰.....	۱۰۲
۵- امتیاز سینکлер ۱۳۰۳.....	۱۰۵
۶- امتیاز سمنان کویرخوریان (۱۳۰۴ شمسی).....	۱۰۵
۷- امتیاز متمم دارسی ۱۳۱۲.....	۱۰۶
الف- مزایای قرارداد ۱۹۳۳.....	۱۰۸
معایب قرارداد ۱۹۳۳.....	۱۰۹
امتیاز امیرانین ۱۳۱۵.....	۱۰۹
۹- امتیاز قوام - سارچیکوف ۱۳۲۵.....	۱۱۰
۱۰- امتیاز معاهده گس گلشائیان ۱۳۲۸.....	۱۱۱
۱۱- امتیاز کنسرسیوم ۱۳۳۳.....	۱۱۳

- ۱۲- قرارداد سن موریتس ۱۳۵۲..... ۱۱۵
- سیستم‌های قراردادی..... ۱۱۷
- عناصر تشکیل دهنده موافقتنامه‌های مشارکت در تولید..... ۱۱۹
- ساختار کلی قراردادهای مشارکت در تولید..... ۱۲۱
- ویژگی‌های قراردادهای مشارکت در تولید..... ۱۲۲
- عناصر اصلی و محورهای قراردادهای مشارکت در تولید..... ۱۲۳
- نقاط ضعف و قوت قراردادهای مشارکت در تولید..... ۱۲۵
- سابقه‌ی تاریخی قراردادهای مشارکت در تولید..... ۱۲۵
- ۱- قرارداد ایران و آجیب مینراریا ۱۳۳۶..... ۱۲۵
- ۲- قرارداد ایران وپان امریکن ۱۳۳۷..... ۱۲۷
- ۳- قرارداد شرکت نفت ایران - کانادا ۱۳۳۷..... ۱۲۸
- ۴- قراردادهای شش گانه ۱۳۴۴ (دومیکو، ایروپکو، ایمینوکو، لایکو، ال.پی.سی، پگوپکو)..... ۱۲۹
- قرارداد دومیکو..... ۱۳۰
- قرارداد ایروپکو..... ۱۳۰
- قرارداد ایمینوکو..... ۱۳۱
- قرارداد لایکو..... ۱۳۱
- قرارداد پگوپکو..... ۱۳۱
- قرارداد اف. پی. سی..... ۱۳۲
- ۵- قراردادهای سه گانه (اینپکو، هوپکو و بوشکو) ۱۳۵۰..... ۱۳۲
- ۶- قرارداد شرکت نفت ایران - نیپون ۱۳۵۰..... ۱۳۲
- قراردادهای مشارکت در سود..... ۱۳۳
- قراردادهای مشارکت در سرمایه..... ۱۳۴
- قراردادهای مشارکت در سرمایه‌گذاری..... ۱۳۴
- ویژگی‌های مشارکت در سرمایه‌گذاری..... ۱۳۵
- قراردادهای خرید خدمت..... ۱۳۶
- قراردادهای خرید خدمات ریسک‌پذیر..... ۱۳۶
- اصول کلی قراردادهای خدماتی..... ۱۳۸
- ۱- قرارداد اراپ (ایران و فرانسه) ۱۳۴۵..... ۱۳۸
- ۲- قرارداد ایران و ۵ شرکت اروپایی ۱۳۴۷..... ۱۳۹
- ۳- قرارداد ایران کانتینتال ۱۳۴۸..... ۱۳۹
- قراردادهای خرید خدمت ساده..... ۱۴۰
- قراردادهای بیع متقابل..... ۱۴۰

۱۵۰	ویژگی‌های قراردادهای بیع متقابل
۱۵۱	نقاط قوت و ضعف قراردادهای بیع متقابل
۱۵۷	قراردادهای EPC
۱۵۸	انواع سرمایه‌گذاری‌های خارجی
۱۶۳	ویژگی‌های اجرایی قراردادهای EPC
۱۶۳	موفقیت اجرای قراردادهای EPC به چه اصولی بستگی دارد؟
۱۶۴	خصوصیات لازم برای نماینده‌ی کارفرما در قراردادهای EPC
۱۶۴	مزایا اجرای قراردادهای EPC
۱۶۵	معایب اجرای قراردادهای EPC
۱۶۵	انگیزه هدایت بازار کار به سمت قراردادهای EPC
۱۶۶	وجوه مشترک قراردادهای نفتی
۱۶۸	مقایسه‌ی ساختار انواع قراردادهای رایج در صنعت نفت و گاز
۱۶۹	فسخ قراردادهای نفتی
۱۶۹	موارد فسخ قراردادهای نفتی عبارتند از
۱۷۰	فورس ماژور در قراردادهای نفتی
۱۷۰	شرایط تحقق فورس ماژور
۱۷۰	مصادیق فورس ماژور یا قوه قهریه
۱۷۱	قرارداد فروش نفت
۱۷۲	انتقال قراردادهای نفتی
۱۷۳	بازارهای مهم گاز ایران
۱۷۸	قراردادهای خرید و فروش گاز
۱۸۷	قراردادهای جدید توسعه و بهره‌برداری نفتی
۱۹۲	شرط ثبات در قراردادهای نفتی
۱۹۴	اقسام شرط ثبات در قراردادهای نفتی
۱۹۴	شرط کالوو در قراردادهای نفتی
۱۹۴	ماهیت حقوقی شرط کالوو
۱۹۵	علت تعدد نظام حقوقی قراردادهای نفتی
۲۰۱	لزوم شفاف‌سازی در صنعت نفت
۲۰۳	جایگاه قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز در حقوق بین‌الملل
۲۰۴	۱- نظریه قراردادهای بیقانون
۲۰۴	۲- نظریه تابعیت قرارداد از حقوق بین‌الملل

- ۲- قرارداد فراملی ۲۰۵
- ۴- قانون بازرگانی ۲۰۵
- ۵- اصول عمومی حقوق ۲۰۶
- حل و فصل اختلافات نفتی** ۲۰۷
- ترتیبات قراردادی ۲۰۷
- اقسام ترتیبات قراردادی برای حل و فصل اختلافات ۲۰۷
- ۲- روش‌های جایگزین- مراجعه به شخص ثالث برای حل اختلافات ۲۰۹
- ۳- روش‌های حقوقی حل و فصل اختلاف ۲۱۱
- الف- دادرسی ۲۱۱
- ب- داوری ۲۱۳
- دلایل برتری داوری بر دادرسی ۲۱۳
- شرط داوری در قانون اساسی ۲۱۵
- داوری در دعاوی نفتی ایران و آمریکا ۲۱۶
- زمینه‌های بروز دعاوی نفتی ۲۲۱
- رویه‌های داوری ۲۲۷
- رویه دیوان داوری ایران - آمریکا در دعاوی نفتی ۲۲۷
- ۱- رای صادره در قضیه سدکو ۲۲۷
- ۲- قضیه کنسرسیوم و قضیه آموکو ۲۳۰
- ۳- رای صادره در قضیه کنسرسیوم (۱۹۸۶) ۲۳۲
- شرح و تفصیل رای جزیی دیوان داوری ۲۳۴
- ضابطه غرامت در قضیه کنسرسیوم ۲۳۵
- ۴- رای صادره در قضیه آموکو (۱۹۸۶) ۲۳۸
- تفکیک سلب مالکیت به نحو مشروع و غیرمشروع ۲۴۰
- ضابطه غرامت در قضیه آموکو ۲۴۱
- تحریم‌های اقتصادی** ۲۴۷
- تاریخچه تحریم‌های آمریکا علیه ایران ۲۴۸
- قطعه‌نامه‌های شورای امنیت ۲۴۹
- ابعاد نظری تحریم ۲۵۴
- انواع تحریم‌ها ۲۵۶

۲۵۶	تحریم‌ها بر اساس اهداف به دو نوع تقسیم می‌شوند:
۲۵۶	ابعاد حقوقی تحریم
۲۵۸	هزینه‌های تحریم و مکانیزم اثربخش تحریم
۲۶۲	تحریم‌های نفتی
۲۶۳	تحریم توسط شورای امنیت سازمان ملل متحد
۲۶۴	تحریم اقتصادی یک‌جانبه ایالات متحده آمریکا علیه ایران از منظر حقوق بین‌الملل
۲۶۵	دلایل موافقین و مخالفین مشروعیت تحریم اقتصادی یک‌جانبه
۲۶۵	استدلالات موافقین تحریم اقتصادی یک‌جانبه آمریکا علیه ایران
۲۶۵	۱. اصل بر حاکمیت کشورهاست
۲۶۶	۲. تحریم به عنوان عملی متقابل
۲۶۷	۳. فراسرزمینی بودن یک قانون به طور بالقوه اشکالی ندارد
۲۶۸	۴. تحریم آمریکا شرط ضمن عقد است
۲۶۸	۵. تحریم آمریکا خلاف تعهدات عام‌الشمول آمریکا نیست
۲۷۰	۶. اصل آزادی تجارت اصل کلی حقوقی بین‌المللی نیست
۲۷۰	استدلالات مخالفین تحریم اقتصادی یک‌جانبه آمریکا علیه ایران
۲۷۰	۱. تعارض تحریم و اصل عدم مداخله
۲۷۲	۲. تنافی تحریم و آزادی تجارت
۲۷۳	۳. مبانی تحریم با تعهدات بین‌المللی
۲۷۴	تحریم و حقوق بشر
۲۷۴	۱- حق فعالیت اقتصادی
۲۷۵	۲- حق بر توسعه
۲۷۵	۳- حق تعیین سرنوشت
۲۷۶	۴- اصل مسئولیت فردی در مجازات

منضمات ۲۷۹

۲۹۵	فصل اول - کلیات و سرمایه
۲۹۵	فصل دوم - موضوع شرکت
۳۰۰	فصل سوم - ارکان شرکت
۳۰۱	قسمت اول - مجمع عمومی
۳۰۲	قسمت دوم - شورای عالی
۳۰۳	قسمت سوم - هیأت مدیره

۳۰۸	قسمت چهارم - هیأت عالی بازرسی
۳۰۹	فصل چهارم - ترازنامه و حساب‌های سود و زیان
۳۱۰	فصل پنجم - سایر مقررات
۳۱۳	فصل اول - کلیات و سرمایه
۳۱۴	فصل دوم - موضوع - وظایف - حقوق و اختیارات شرکت
۳۲۷	فصل سوم - ارکان شرکت
۳۲۷	قسمت اول
۳۲۹	قسمت دوم - هیأت مدیره و مدیر عامل
۳۳۲	وظایف و اختیارات هیأت مدیره
۳۳۴	قسمت سوم - هیأت عالی بازرسی
۳۳۶	فصل چهاردهم - ترازنامه و حساب سود و زیان
۳۳۸	فصل پنجم - سایر مقررات
۳۴۰	ماده ۱ - اصطلاحات و تعصبات
۳۴۱	ماده ۲ - اختیارات و وظایف شرکت ملی نفت ایران
۳۴۱	ماده ۳ - اجازه مذاکره و انعقاد قرارداد
۳۴۲	ماده ۴ - اعلان آزادی بخش‌ها
۳۴۳	ماده ۵ - دریافت پیشنهادها
۳۴۳	ماده ۶ - رد و قبول پیشنهادها
۳۴۳	ماده ۷ - شرایط تقدم و اولویت
۳۴۳	ماده ۸ - امضای قرارداد پیمانکاری
۳۴۴	ماده ۹ - مساحت ناحیه عملیات
۳۴۴	ماده ۱۰ - مدت
۳۴۵	ماده ۱۱ - مسئولیت‌های طرف قرارداد در مرحله اکتشاف
۳۴۵	ماده ۱۲ - قرارداد فروش نفت
۳۴۶	ماده ۱۳ - تولید تجاری
۳۴۶	ماده ۱۴ - پایان مرحله اکتشاف
۳۴۷	ماده ۱۵ - ادامه عملیات
۳۴۷	ماده ۱۶ - خاتمه قرارداد به علت عدم کشف نفت
۳۴۸	ماده ۱۷ - تعهدات طرف قرارداد
۳۴۸	ماده ۱۸ - کنترل عملیات
۳۴۸	ماده ۱۹ - مالکیت نفت
۳۴۸	ماده ۲۰ - استخدام خارجی‌ان
۳۴۹	ماده ۲۱ - انتقالات

۳۴۹	ماده ۲۲ - ضمانت اجرایی
۳۴۹	ماده ۲۳ - رفع اختلافات
۳۴۹	ماده ۲۴ - مصرف کالاها و خدمات
۳۴۹	ماده ۲۵ - تحصیل اراضی و واردات
۳۵۰	ماده ۲۶ - محافظت منابع و جلوگیری از آلودگی محیط
۳۵۰	ماده ۲۷ - نفت مناطق دریایی
۳۵۰	ماده ۲۸ - منافع ایران
۳۵۱	ماده ۲۹ - شمول قانون
۳۵۱	ماده ۳۰ - تعیین قیمت و آیین نامه‌های اجرایی
۳۵۲	منابع نفتی، ثروت عمومی است
۳۵۴	وظائف و اختیارات وزارت نفت
۳۵۵	حفاظت از منابع و تأسیسات
۳۵۵	اصلاحیه‌ی قانون نفت مصوب ۱۳۶۶/۶/۹
۳۵۵	۱- نفت
۳۵۶	۲- گاز طبیعی
۳۵۶	۳- منابع نفتی
۳۵۶	۴- عملیات بالادستی نفت
۳۵۶	۵- عملیات پایین‌دستی نفت
۳۵۷	۶- واحد عملیاتی
۳۵۷	۷- تولید صیانت شده از منابع نفت
۳۵۷	۸- فرآورده‌های نفتی
۳۵۷	۹- محصولات پتروشیمیایی
۳۵۷	۱۰- محصولات نهایی
۳۵۷	۱۱- انتقال نفت
۳۵۷	۱۲- انتقال فرآورده‌های نفتی
۳۵۸	۱۳- خطوط لوله
۳۵۸	۱۴- تجارت نفت، فرآورده‌های نفتی و محصولات پتروشیمیایی
۳۵۸	۱۵- ذخیره‌سازی نفت و فرآورده‌های نفتی
۳۵۸	۱۶- قرارداد نفتی
۳۵۸	۱۷- امور حاکمیتی صنعت نفت
۳۵۸	شرکت‌های اصلی تابعه وزارت نفت
۳۶۳	منابع

دیباچه دکتر معرفت حقی

حقوقدان بین‌المللی و قاضی دادگاه بین‌المللی کیفری لاهه

حقوق مجموعه قواعدی است که به منظور استقرار نظم و تأمین عدالت بر جامعه ایجاد می‌شود و اجرای آن از طرف نهادهای اجتماعی تضمین می‌گردد. هر جامعه متمدن نیاز به ضوابط حقوقی خاصی است که با آداب و رسوم و اخلاق و فرهنگ آن جامعه موافق و هماهنگ باشد.

فلسفه وجودی حقوق و ضوابط حقوقی در هر اجتماعی تضمین آزادی‌های فردی انسان در برابر نیروهای حکومت و صاحبان قدرت است و در عین حال حدود و ثغور حقوق و تکالیف آحاد جامعه و حاکمیت دولت و حکومت را در برابر مردم مشخص می‌سازد.

حقوق قراردادها بخش اساسی و لاینفک حقوق خصوصی می‌باشد. عمده روابط خصوصی افراد از طریق عقود و قراردادها تنظیم و تعریف می‌شود و بنابراین حقوق قراردادها جایگاه ممتازی در حقوق خصوصی ایفا می‌کند. حقوق نفت نیز ارتباط نزدیکی با قراردادهای نفتی دارد.

قرارداد نفتی در واقع سند است که در آن توافقات و ترتیبات طرفین پیرامون موضوع نفت درج می‌شود و در صورت اختلاف بین طرفین مورد استناد قرار بگیرد.

مؤلفین فرهیخته این کتاب تحقیق جدیدی را در زمینه حقوق نفت ارائه کرده‌اند که از هر جهت در خور توجه و نیاز محققان می‌باشد.

در این کتاب سعی شده است که مسائل حقوق نفت به نثری روان و در عین حال مستحکم در اختیار خوانندگان قرار گیرد و مطالب آن می‌تواند برای حقوقدانان و محققین این رشته بسیار مؤثر واقع گردد. در انتها از زحمات و تلاش مؤلفین این کتاب که وقت خود را صرف تنظیم و تدوین مجموعه حاضر نموده‌اند نهایت تشکر را دارم.

این کتاب کاری ارزنده و شایسته قدردانی است ولو آنکه عاری از عیب و نقص می‌تواند نباشد، ولی به نوبه خود گواهی در زمینه ارتقاء فرهنگ و دانش حقوقی خواهد بود.

با امید به استقرار کامل عدالت و حکومت قانون، توفیق این عزیزان و همه تلاشگران راه علم و دانش را از خداوند متعال مسئلت دارم.

پیشگفتار

کاوش در مباحث حقوق میسر نیست، مگر با خوشه‌چینی از خرمن تلاش مستمر و جان‌فرسای آنان که مشعل افروزان معبد علمند و بر بلندای گذشته، دیده بر دورنمای آینده دوخته‌اند همراه با توسعه‌ی جوامع و وسعت گسترده‌ی نیازهای انسانی و ایجاد مسائل مستعدنه در پی رهیافت‌های حقوقی جهت انتظام بخشیدن به این امور هستند.

مؤلفین این کتاب نیز در نگارش، خود را وامدار اساتید ارجمندی می‌دانند که گرانبهاترین لحاظات عمر شریف خود را مصروف تحقیق، تدریس، تألیف و توسعه حقوق نمودند و مجموعه کتب و مقالات و مطالعات آنان، گنجینه‌ای ارزشمندتر در دسترس شیفتگان این رشته از حقوق قرار داده است.

نوشته‌ای که اینک به صورت کتاب تنظیم شده و تقدیم می‌شود حاصل تلاش آقایان دکتر عبدالواحد قادری، احسان شریف آرا و سرکار خانم اوین قادری و اینجانب می‌باشد. امتیازات کتاب به شرح ذیل می‌باشد:

۱. مطالب کتاب برای دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترا، حقوقدانان، وکلا و قضات به خصوص محققین حوزه حقوق قابل استفاده است.
 ۲. همواره سعی گردیده، مطالب کتاب به شکل روان به رشته تحریر درآید تا فهم آن برای خواننده آسان باشد.
 ۳. در کتاب، صرفاً به مطالب اصلی و اساسی پرداخت شده و از ورود به مباحث فرعی و غیرضروری پرهیز شده است.
 ۴. مطالب کتاب به نحوی گردآوری شده که خواننده از مراجعه به سایر کتب مستغنی گردیده و با مطالعه کمترین حجم مطالب، بیشترین بهره‌وری را برای وی حاصل آید.
- با وجود امتیازاتی که برای کتاب حاضر برشمرده شد، یقیناً مطالب آن خالی از ایراد نیست، از این رو خوانندگان محترم، اگر در رفع ایرادات اینجانبان منت بگذارند ما را سپاسگزار خود خواهند نمود. در اینجا لازم می‌دانم از همه‌ی عزیزانی که با همراهی و معاضدت و نصایح خود در ایجاد این اثر ما را یاری داده‌اند تشکر کنم. این تحقیق را به آنها تقدیم می‌کنم که باعث آنها بودند و ما رهین منت. امید است تحقیق حاضر تحفه‌ای سره و شایسته بر سفره حقوق‌دانان و محققین محترم باشد.

مقدمه

امروزه، بسیاری از اشیا و لوازمی که در اطراف ما وجود دارند و حتی برخی از لوازم ضروری زندگی، از طلای سیاه یا نفت خام ساخته شده‌اند. اگر نفت نبود، بخش بزرگی از زندگی امروزی ما متوقف می‌شد. نفت مشتمل بر نفت خام، گاز طبیعی، و میعانات گازی، کالای خاص و استراتژیکی است که نمی‌توان آنها را در ردیف سایر کالاها قرار داد. نفت برای کلیه کشورهای اعم از تولیدکننده و یا مصرف‌کننده اهمیت بسیار زیادی دارد. کشورهای تولیدکننده به نحو فزاینده‌ای به تولید نفت و درآمدهای حاصل از آن وابسته‌اند و از آن طرف تمدن و شکوفایی اقتصادی کشورهای صنعتی و مصرف‌کننده نیز به تأمین انرژی متکی می‌شود.

نفت یک سوخت فسیلی است که در فرآیند بسیار طولانی در طول میلیون‌ها سال از گیاهان و جانوران ریز در ته اقیانوس‌ها تشکیل شده است. این گیاهان و جانوران ذره‌بینی در لایه‌لای گل، ریزه‌های شن، پولک و صدف موجودات دریایی مدفون شده و یک لایه رسوبی را تشکیل می‌دهند. در اثر دفن سریع این گیاهان و موجودات زیر لایه‌های رسوبی، آنها از حمله باکتری‌ها در امان قرار گرفته، از فاسد شدن مصون می‌مانند. لایه روی لایه این فرآیند تکرار و لایه به تدریج ضخیم‌تر می‌شود. با افزایش ضخامت لایه، فشار و حرارت بر لایه‌های زیرین افزایش پیدا کرده، زمینه برای تبدیل این گیاهان و حیوانات ریز به نفت فراهم می‌گردد. دقیقاً معلوم نیست که چه مدتی طول می‌کشد که این فرآیند شیمیایی انجام گیرد تا این گیاهان و حیوانات ریز به نفت تبدیل شوند ولی مسلم است که این فرآیند مستلزم میلیون‌ها سال گذشت زمان است.

تبدیل گیاهان و جانوران ریز به نفت به این معنا نیست که هر جا این فرآیند انجام شده، یک مخزن نفت جهت بهره‌برداری وجود دارد. برای استیصال نفت شرایط ژئولوژیک دیگری نیز لازم است. این شرایط عبارتند از:

- ۱- وجود سنگ منشا، در لایه‌های زیرین منطقه‌ای که نفت و گاز از آن تولید می‌شود.
- ۲- وجود سنگ مخزن برای نگهداری نفت و گاز
- ۳- تله نفت، که اجازه می‌دهد مقادیر قابل توجهی نفت و گاز در یک منطقه مشخص جمع شود. مؤلفین با توجه به تخصصی بودن این کتاب و جلوگیری از حجیم شدن آن، از آوردن مطالب فنی-مهندسی مربوط به پیدایش نفت و استخراج آن خودداری می‌نمایند.

مسایل نفت از جهت اکتشاف و تولید، سرمایه‌گذاری، انتقال فناوری، حمل و نقل، تجارت، مصرف و تبعات زیست محیطی و امثالهم تنها جنبه داخلی ندارند بلکه اکثر مسایل و روابط مرتبط با نفت دارای تبعات بین‌المللی و فرامرزی می‌باشد که برخورد با آن مسایل و تنظیم روابط آن مستلزم یک نظم بین‌المللی است.

مطابق ماده ۱ بند ۱ قانون نفت ۱۳۶۶ اصلاحی ۱۳۹۰، نفت به «هیدروکربورهایی که به صورت نفت خام، میعانات گازی، گاز طبیعی، قیر طبیعی، پلمه سنگ‌های نفتی و ماسه‌های آغشته به نفت به حالت طبیعی یافته شده و یا طی عملیات بالادستی بدست می‌آید» اطلاق می‌شود. بنابراین نفت مانند گاز طبیعی، میعانات گازی و سایر هیدروکربورهایی است که در حالت طبیعی یافت می‌شوند. مطالبی که در این کتاب در مورد نفت مطرح می‌شود اصولاً جنبه عام داشته و شامل گاز و میعانات گازی نیز می‌شود. در برخی مواقع نیز نفت و گاز برای تأکید به هم عطف می‌شوند.

در قرن ۱۹ و پس از انقلاب صنعتی، برای توسعه به سوخت بیشتری نیاز بود. در سال ۱۸۵۹ میلادی یک شرکتی در پنسیلوانا واقع در ایالت متحده آمریکا تصمیم گرفت که برای یافتن نفت و درست کردن یک چاه، زمین را حفاری کند. نخست مشکلات زیادی وجود داشت، ولی سرانجام در بیست و هفتم ماه اگوست سال ۱۸۵۹ میلادی منه حفاری آنها از میان سنگ‌ها گذشت و به یک مخزن عظیم نفت رسید.

اولین چاه نفت فقط ۲۱ متر عمق داشت، اما چاه‌های نفتی کنونی، معمول صدها متر عمق دارند. یکی از عمیق‌ترین آنها چاه کارون شماره‌ی یک در جنوب شرقی اندیمشک است که ۴۸ متر عمق دارد. در سال ۱۹۰۲ میلادی، دارسی نخستین چاه نفت را به نام چیا سرخ در نزدیکی قصر شیرین حفر کرد و به نفت رسید. در سال ۱۹۰۵ دو چاه در میدان نفتوان واقع در مسجد سلیمان را حفر کرد، ولی اثری از نفت نیافت. سه سال بعد، چاه شماره‌ی یک مسجد سلیمان را حفر نمود و به مخزن بزرگی از نفت رسید.